
Romano Guardini
STRAHOPOŠTOVANJE

Tko želi razmišljati o pojavi ljudskoga života, dobro čini, ako svrati pažnju na riječ kojom je jezik nazivlje, jer u jeziku više govori nego samo pomisao pojedinca. To želimo učiniti s krepošću o kojoj treba razmišljati, naime o strahopoštovanju.

Neobična riječ, ta složenica od “straha” i “poštovanja”! Strah koji iskazuje poštovanje; poštovanje koje je popraćeno strahom - kakav bi to mogao biti strah. Očito ne takav kakav spopadne čovjeka pred nečim što nanosi štetu ili prouzrokuje bol. Takav strah nagoni da se čovjek brani ili skloni. Strah o kojemu ovdje treba govoriti ne bori se i ne bježi, ali on zabranjuje nasrtanje, drži razmak, ne dodiruje ono časno svojim vlastitim dahom. Možda da govorimo o tom strahu bolje nego o “plašljivosti”.

Ta riječ pokazuje put k razumijevanju. Porijeklo osjećaja strahopoštovanja vjerske je naravi. Ona je osjet tog Sveto - Nepristupačnog koje je za to rano iskustvo života zaokružilo sve visoko, snažno, sretno. U tom se slagalo različito: naslućivanje Sveto - Velikog i želja imati udjela s njim - povezana s brigom da si ga nedostojan i da pobudi tajanstvenu srdžbu...

Ukoliko je kulturni razvoj išao dalje, razvijali su se razumno razumijevanje i tehnička vlast svijeta, taj se vjerski element povlačio. Svijest o značajnom i vrijednom postojala je dominirajućom i budila zadivljujući stav, a u kojem je stara plašljivost još odzvanjala - upravo taj strahopoštovanja osjećaj o kojemu se govori, a koji čovjek pravoga kova i danas iskazuje tom velikom.

Kod strahopoštovanja čovjek se odriče onoga što inače rado čini, naime da *uzme u posjed i upotrebi za vlastite ciljeve*. Umjesto toga on se povlači, ostaje na određenom razmaku. Time na-

staje duhovni prostor u kojemu se ono što zaslužuje poštovanje može istaknuti, tu slobodno nalaziti i svijetliti.

Što se nešto nalazi na višem položaju, to se jače povezuje osjećaj vrijednosti koji se budi s tim držanjem razmaka.

Međutim sada to iskustvo vrijednosti čini da čovjek želi imati udjela u vrijednosti. I tako tu pripada još jedna daljnja zadaća koja kaže nama današnjim ljudima, zašto se strahopoštovanje povlači, umjesto da prodire; zašto sklanja ruke, umjesto da prihvati. Što strahopoštovanje traži, to su prije svega svojstva osobe: njezino dostojanstvo, njezina sloboda, njezino plemstvo. Ali i svojstva ljudskog rada; u čemu se očituje dostojanstvo i nježnost. Ali konačno i izgledi prirode u kojima se odražavaju uzvišenost i tajanstvenost.

Možda se smije kazati da svaka stvarna kultura počinje time da se čovjek povuče. Ne nasrće, ne vuče silom sebi, nego stvara razmak da nastane slobodan prostor u kojem se može jasno zapaziti osoba sa svojim dostojanstvom, rad sa svojom ljepotom, priroda sa svojom slikovitom moći.

To strahopoštovanje može poprimiti, recimo tako, svaki-danji oblik. Svaka prava vrlina proteže se kroz mnoge faze i oblike jer je ona stav živa čovjeka. I tako se može, ne, mora to strahopoštovanje pojaviti i u svakidašnjici, pa se ono onda zove poštivanje.

Poštivanje je ono najosnovnije što se mora osjetiti da ljudi s ljudima mogu ophoditi. Pri tome se ne mora raditi o posebnim vrijednostima - nadarenostima, rezultatima, moralnoj visini ili bilo čemu - nego naprosto o činjenicama da je taj drugi - čovjek, da ima slobodu i odgovornost.

Tada bi poštivanje značio na primjer da netko ozbiljno shvaća svoje uvjerenje. Ja se smijem boriti protiv njega; jer ako mislim da je krivo što on kaže, onda imam pravo, a nekada i dužnost, istaknuti istinu kakvu ja vidim protiv njega. Ali to s poštovanjem; sa sviješću da ja tu imam posla ne s nekom apstraktnom rečenicom koja se nalazi u nekoj knjizi, nego s čovjekom koji se na temelju svijesti o istini odlučio za to mišljenje. Ako vidim da se on vara, smijem ga napadati; ali ne smijem nanositi nasilje njegovu mišljenju niti ga htjeti prevariti.

Poštivanje traži privatnu sferu; znači ono područje u kojemu je on samim sobom, odnosno živ s onima s kojima je povezan, s obitelji ili prijateljima - nešto što se danas sve više zaboravlja. Jer posvuda djeluje neki pritisak za objavljivanjem; strast da se

upravo ono vidi što treba sakriti; želja za senzacijom koja nalazi gadan ukus u tom da otkrije, objavi, postidi - zato je tu tehnika koja to omogućuje; novac koji radi iza novina, časopisa, kina, televizije. Kakva li atmosfera nepoštivanja svega osobnoga time nastaje!

Koje li surovosti na primjer fotografirati dijete dok moli; ili ženu koja plače jer joj je sudbina otela muža! Uživanje da se otkrije što je dotad bilo okruženo plašljivošću upravo je postiglo neku svetačku aureolu. Ona naglašava da je to hrabrost za slobodnu otvorenost, pa govori o "tabuima" koje treba razoriti. Što se tu zaista raspada od zaštite života i finog osjećaja, na to se ne misli - ukoliko to rušenje nije bilo namjerno i u njem se nije uživalo.

216

A kojeg li uživanja - a to je sad druga strana priče - i u čijenjenici da je objavljeno! Jer ako prosječni čitatelj ilustriranih časopisa ne bi imao javnu ili tajnu želju da sam bude na slici, onda bi se morao stvoriti pritisak javnog mnijenja koji bi čitavu godišnju zaradu učinio nemogućom. Ali ne smije se ni to zaboraviti koliko mnogo to nestajanje poštovanja koje se očituje u rušenju privatnosti pripravlja ljude za diktaturu. Tko nema nikakve ograde koja bi ga zadržavala, tome stoji na raspolaganju borba za vlast.

Još bi na mnogo toga trebalo upozoriti. Poštivanje je jamstvo za to da odnosi čovjeka prema čovjeku zadrže svoje dostojanstvo. Ako bilo gdje propada prijateljstvo, onda bi se oni kojih se to tiče mogli zapitati zar ga oni nisu onemogućili. Ako postane neuredan neki brak u kojemu supružnici, povezani brakom, u partneru nemaju nikakve pomoći, onda postoji opravdano mišljenje da su oni jedno s drugim postupali kao s komadom namještaja- ili još gore, jer namještaj stoji novca...

Tu se nazire i značenje onoga što se zove uljudnost. Time se ne misli ništa izvanjsko. Prava je uljudnost izraz za poštivanje ljudske osobe. Ona čini da mnogi koji se stalno susreću u uskom životnom prostoru to mogu činiti, a da se međusobno ne vrijeđaju - to tako činiti da iz toga nastane ljudski - vrijedno. Mi ćemo morati o njoj podrobnije razmisliti.

Poštivanje je potreban posvuda gdje se radi o ljudima, osobi kao i radu- strahopoštovanje se naprotiv budi pred velikim, velikoj ličnosti i velikom stvorenju.

Što je to: "veličina"? Ništa masovno, dakle ništa takvo kako kaže rečenica: Broj sto veći je od broja deset. Ona znači strogost

zahtjeva čovjeka prema samom sebi i spremnost zalaganju za važno; širinu vidika i smjelost u odlučivanju; dubinu odnosa prema svijetu, izvornost i snagu stvaranja.

Tko želi imat posla s tom veličinom, nije mu lako. Ona može preplašiti, čak kočiti, jer na veličini drugoga osjećam da sam ja malen. Što mi je tu činiti? Goethe je rekao da protiv velikih odlika ima samo jedna jedina protuobrana, a to je ljubav. Je li to istina? Pogotovo kad se pomisli da se pak uvijek ne može ljubiti? Ispravnije bi se činilo reći: Protuobrana protiv velikih odlika bila bi istinitost i strahopoštovanje koji kažu: On je velik, ja to nisam. Ali je dobro da ima veličine, iako ona nije u meni nego u drugom. Tada nastaje slobodni prostor, a *zavist iščezava*.

217

Protiv veličine drugoga kojoj se dozvoljava da se pošteno odrazi budi se mržnja koja ju pokušava umanjiti, ressentiment (zavist). Počinje se prigovarati; traže se nedostaci kako bi se moglo reći da to slavno nije daleko odmaklo; konstatira se, da je to posrećilo, i tako dalje. Ako to uspije, onda je sve kukavno, a komu smo zavidjeli, on je propao. Ali tko u slobodi potvrđuje velika čovjeka, jer je veličina lijepa, iako je ona svojstvena drugome, tada se događa nešto čudesno: u istom trenutku stoji onaj vrijedan poštivanja pokraj ovoga, što je razumio i priznao njegovu veličinu.

Slično strahopoštovanje zahtijevaju veliki rad i veliko djelo. Tako ih je važno susresti, pa iako se čovjeku pred tim umanjuje vlastiti rezultat. Jednom sam zapitao prijatelja što je zapravo kultura. Odgovorio je: Kultura je sposobnost rasuđivanja, jer da bi se moglo rasuđivati, moraju se imati mjerila, nositi ih sigurno u memoriji, mjerila za veliko i malo, pravo i nepravo, otmjeno i nisko.

Susresti taj veliki rezultat, gdje god to bilo - u znanstvenim istraživanjima, pjesničkom oblikovanju, likovnoj umjetnosti, političkom radu - pa se s povrijeđenom mržnjom ne zaštititi oklopom od toga, nego se otvoriti i priznati: dobro je da je to netko mogao - to daje mjerila i čini sposobnim za rasuđivanje.

Vidjeli smo da se strahopoštovanje pokreće u dobro odgojenom duhu pred velikom ličnošću i velikim radom; da se kulturno stanje nekog čovjeka može mjeriti po tome, da li ga on osjeća i na nj odgovara slobodnom radošću. A sada je čudno i časno za čovjeka da se ono može pojaviti i pred malim, *pred bespomoćnim* koje nije sposobno da se samo probija.

Običan (prost) čovjek osjeća bespomoćnost - djeteta, neiskusna, slaba - kao poticaj da je iskoristi; uglađeni se smatra pozvanim da upravo slabo cijeni. Ali zašto? Bez daljnjeg bilo bi razborito kad bi se reklo kako je za svaki dobri osjećaj razumljivo samo po sebi da se želi pomoći djetetu, slabu čovjeku. Dakle spremnost za pomoć svakako ali zašto strahopoštovanje? Možda je to tako da uglađen čovjek kad se susretne s bespomoćnošću bude dirnut blizinom sudbine i zastane.

To onda prelazi u religiozno - sjetimo se načina kako Isus govori o djeci i o "Jao" koji izgovara nad onim koji njihovoj duši nanosi štetu, recimo tako, što je danas dosta zaboravljeno (Mt 18,6 i d.). Koliko ih je koji se još ozbiljno brinu o takvoj šteti? Kolikima uopće to pitanje pada na pamet, kolike razorne dojmове moralno još nesposobni za obranu mogu dobiti iz novina, radija, kina, televizije? Isus kaže: Čuvajte se, "jer njihovi anđeli uvijek gledaju lice mogega Oca koji je na nebu". Iza bespomoćnosti djeteta stoji budnost anđela koji gleda Božju svetost. Što vrijedi za dijete, vrijedi za svakoga bespomoćnog. Duboke stvari, približimo ih sebi...

Dobro odgojen čovjek ima strahopoštovanje pred velikom ličnošću, pred velikim radom - ali i pred bespomoćnim čovjekom, pred neiskusnim, slabim, patnikom i potištenim. Znak je uzlaznog barbarstva ako nanesena nesreća u ilustriranim tjednicima i časopisima postane senzacijom. Uglađen osjeća: Ljudska patnja, ljudska nevolja- ruke sebi! Čuvaj se da se one ne osvete tako da tvoj osjećaj osurovi - a i da ih ne digneš na sama sebe.

Ali napokon svako strahopoštovanje uvire u *strahopoštovanje pred svetim*. Mi ga osjećamo kad dođemo u Crkvu. Zato su one tako visoko izgrađene i tako snažno oblikovane da nas odmah dodirne na ulasku u taj prostor. Ako se to ne dogodi, onda bitno gledajući, to uopće nije "crkva" nego prostor za sastanak. Zato po crkvama hodamo laganijim korakom i u njima govorimo potihim glasom. Koliko to opet otkriva barbarstvo našega vremena ako se turisti vladaju u nekoj crkvi, kao da se nalaze u muzeju ili nekoj sportskoj dvorani! Ali ima još i gore: sveto potiče buntovnika u čovjeku, goni ga na ruganje, na kletve, na nasilje. Pola svijeta je puno toga; ti osjećaji i raspoloženja postali su u ateizmu političkom moći. I neka nitko ne kaže da su mu oni strani; zaista oni vrebaju u svakome od praiskonske pobune pa

dalje. Stoga mi dobro činimo ako čuvamo to strahopoštovanje prema svetom.

Osnovni čin toga strahopoštovanja jest klanjanje Bogu. U njemu se ta čovjekova istina najpotpunije izražava, posebno ako ga i tijelo izvršava i sagiba se. To mora zamisliti da se ono u vjerskom životu tako malo ističe. Uglavnom se upućuje samo molba ili hvala, a već rjeđe slava - klanjanje se jedva jednom ostvari. No ono je jako bitno. "Klanjam se Bogu", znači: Meni je jasno da je On tu, a ja stojim pred Njim; da je on bitno Postojeći, Stvoritelj, a ja njegovo stvorenje; da je On svet, a ja ne, i ja se srcem i dušom predajem njemu Svetom. Klanjanje je življena (ostvarena) istina.

A sada idemo još korak dalje; mi smo opetovano pokušavali krepost o kojoj razmišljamo dopratiti sve do Boga, jer to "dobro na koncu konca "jest Bog On "sam dobar", kao što Isus odgovara učeniku (Mk 10,28) - a sve dobro u čovjeku element je njegove slike i prilike. I kako je sad ovo: Ima li Bog strahopoštovanje?

Mi zacijelo ne želimo govoriti gluposti - ali ja mislim da na to pitanje treba odgovoriti DA. I doduše to se strahopoštovanje" pokazuje" u tom što je Bog stvorio čovjeka kao slobodno biće. Susreće se nerijetko neki oblik poniznosti koji snizuje čovjeka da bi častio Boga. To nije kršćanski - to je u osnovi opreka pobožanstvenjenju čovjeka, a protivnički stavovi naginju pak k tome preobraziti jedno u drugo. Bog želi čovjeka kao svoju sliku, to jest, kao onoga koji priznaje i sposoban je za odgovornost. U tom se izražava božanska volja za strahopoštovanje, jer on je mogao stvoriti čovjeka tako da bi on bio navezan na dobro. To ne bi značilo ništa nisko, možda čak - nešto blaženo - veliko, ako pogledamo na groznu poplavu bezakonja i bespravnosti koji su u svijetu. On je mogao od početka usaditi svoju istinu u dušu čovjeka tako snažno, uzvišenost dobra tako temeljito postaviti u njegovu savjest, da čovjeku uopće ne bi bilo moguće da se prevari i sagriješi. Tada bi svijet bio umjetno djelo ljepote i sklada; ali bi nedostajalo ono čudesno slobodnog stvorenja a isto tako i Božjeg osvjedočenja prema toj slobodi koju možemo samo tako izraziti da kažemo: On poštuje čovjeka. Odatle nastaje sveti svijet Božjeg kraljevstva koje se njegovom milošću nadograđuje iz slobode čovjeka.

I još jedna druga osnovna istina objave prima odatle novo svjetlo: događaj, da svaka priča završava i određuje za vječnost: *sud*. Ako se o tom govori, to je većinom vijest užasa. Uistinu je

taj sud svjedodžba za čast čovjeka jer ga on stavlja pod mjerilo odgovornosti. Samo slobodno - odgovorno biće može biti suđeno. Tu vlada tajna koju nitko ne može dokučiti. Božja je volja temelj svakog bitka i djelovanja - pa ipak je čovjek slobodan. On je to zaista, u tolikoj mjeri da čak i Božjoj volji može reći NE. Ali ta sloboda ne postoji pored Božje volje, još manje ne kao neka protumoć koja se diže protiv Njega, nego On sam je to preko čega ono - Njegovo strahopoštovanje, postoji i djeluje.

Božje strahopoštovanje pred slobodom, a u isto vrijeme odlučnost kojom On želi dobro i samo dobro- možda se ni o čemu nije tako mnogo razmišljalo kao o toj tajni; ali još nitko nije u nju prodro.

Je li moguće doći u još veću dubinu? Bog je naprosto- Postojeći, u samom sebi Opravdavajući, sam sebi Dostatan: Kako uopće može "uz" Njega, "pred Njim" konačno - čak konačna sloboda postojati? Zar se On ne bi morao izdići kao Jedini - Postojeći u slavlju svoje apsolutnosti? Ti odgovaraš: To bi bio ledeni trijumf vječne osamljenosti! Međutim objava nam kaže ipak da On, taj Trojedini, u samom sebi beskonačno zajedništvo, ima plodnost koja nadilazi sve pojmove. Da je On Otac, i Sin, i Duh Sveti; Govoreći, Izgovoreni i u beskonačnoj ljubavi Razumijevajući - Razumljeni. Tajna, svakako, neprodorna za naš duh - ali ipak nam govori da mu ništa od konačnog ne treba, ništa da dođe do svijesti ni da bude ljubljen kao što je mislila Hibiris panteizma. Pa ipak on želi da postoji konačnost, slobodna konačnost, zar se tu ne objavljuje tajna Božjeg strahopoštovanja? Da apsolutna moć Božjeg akta bitka ne razmrvi konačno - postojeće; blistavo veličanstvo božanskog JA- ne, "MI", vidi Iv. 14,23- ne spali konačno; naprotiv on želi u trajnom zovu to konačno, stvara ga i drži u njegovoj zbiljnosti...

Zbilja "u Njemu živimo, mičemo se i jesmo", kao što je Pavao rekao na Aeropagu u Ateni (Dj. Ap. 17,28)! Njegovo stvaralačko strahopoštovanje jest taj "prostor" u kojem postojimo. U našim danima, kada ta strašna mješavina oholosti i gluposti koja se zove ateizam, preplavljuje svijet, dobro je misliti na tu istinu.

S njemačkog preveo: Karlo Bašić